

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.34>

УДК: 657.01

Р. В. Липський,

к. екон. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,

Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2723-669X>

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ОБЛІКОВИХ ПРАКТИК У СИСТЕМІ ГРОШОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

R. Lipskyi,

PhD in Economics, Department of Accounting and Finance,

Poltava State Agrarian University

FORMATION AND DEVELOPMENT OF ACCOUNTING PRACTICES IN THE SYSTEM OF MONETARY RELATIONS

У статті розглянуто процес становлення та розвитку облікових практик у контексті еволюції грошово-кредитних відносин. Висвітлено ключові етапи трансформації облікових систем, починаючи з найдавніших цивілізацій, де облік виконував переважно прості функції обліку товарів і боргів, до сучасних інтегрованих цифрових платформ. Проаналізовано вплив розвитку торгівлі, банківської справи та грошово-кредитних механізмів на удосконалення облікових методів, зокрема появу подвійного запису в середньовічній Європі та стандартизацію облікових норм у XX столітті. Особливу увагу приділено ролі

промислової революції у формуванні сучасних підходів до обліку, а також впровадженню Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та Загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку (GAAP), які забезпечили уніфікацію облікових практик у глобальній економіці.

Проаналізовано сучасні тенденції цифровізації облікових процесів, зокрема використання інформаційних технологій, автоматизацію обліку, електронні платіжні системи та блокчейн. Визначено, як ці інновації забезпечують прозорість, точність і безпеку фінансових транзакцій, сприяючи ефективному управлінню грошово-кредитними відносинами.

Підкреслено, що становлення та розвиток облікових практик є відображенням економічних змін і суспільних потреб на різних етапах історії. Від простих облікових записів до високотехнологічних цифрових систем — еволюція обліку сприяла покращенню фінансової звітності, підвищенню рівня контролю та планування економічної діяльності.

The article examines the process of formation and development of accounting practices in the context of the evolution of monetary relations. The key stages of the transformation of accounting systems are highlighted, starting from the most ancient civilizations, where accounting performed mainly simple functions of accounting for goods and debts, to modern integrated digital platforms. The author analyzes the impact of the development of trade, banking, and monetary mechanisms on the improvement of accounting methods, in particular, the emergence of double-entry accounting in medieval Europe and the standardization of accounting standards in the twentieth century. Particular attention is paid to the role of the Industrial Revolution in shaping modern approaches to accounting, as well as the introduction of International Financial Reporting Standards (IFRS) and Generally Accepted Accounting Principles (GAAP), which ensured the unification of accounting practices in the global economy.

The purpose of the article is to study the historical formation and evolution of accounting practices in the context of the development of monetary relations. The

paper analyzes the key stages of transformation of accounting systems - from simple records in ancient civilizations to modern digital solutions integrated with global financial mechanisms. The author seeks to identify how changes in monetary relations have influenced the improvement of accounting methods, as well as to highlight the role of accounting practices in ensuring transparency, accuracy and efficiency of economic process management. The article also aims to emphasize the importance of unification of accounting standards and the introduction of information technology into the modern accounting system.

Current trends in the digitalization of accounting processes, including the use of information technology, accounting automation, electronic payment systems and blockchain, are analyzed. It is determined how these innovations ensure transparency, accuracy and security of financial transactions, contributing to the effective management of monetary relations.

It is emphasized that the formation and development of accounting practices reflects economic changes and social needs at different stages of history. From simple accounting records to high-tech digital systems, the evolution of accounting has contributed to improved financial reporting, increased control and planning of economic activities.

Ключові слова: *облік, грошово-кредитні відносини, бухгалтерський облік, подвійний запис, цифровізація обліку..*

Keywords: *accounting, monetary relations, accounting, double entry, digitalization of accounting.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна економічна система функціонує у складних умовах глобалізації, фінансової інтеграції та постійних технологічних змін. У такому середовищі облікові практики відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості фінансових потоків, ефективному управлінні ресурсами та прийнятті обґрунтованих управлінських рішень. Однак

еволюція облікових систем відображає не лише зміни в економічних відносинах, але й виклики, пов'язані з їхньою адаптацією до нових умов грошово-кредитної політики та фінансового регулювання.

Проблема полягає у необхідності глибшого розуміння історичних етапів становлення облікових практик і їхнього впливу на сучасні грошово-кредитні відносини. Нерозривний зв'язок між розвитком банківської системи, еволюцією грошових механізмів та вдосконаленням облікових методів створює потребу в інтегрованому аналізі цих процесів. Крім того, швидкий прогрес цифрових технологій ставить перед науковцями та практикаками нові завдання щодо забезпечення достовірності, безпеки та прозорості фінансової інформації.

Дослідження історії облікових практик у контексті грошово-кредитних відносин дозволяє краще зрозуміти механізми фінансової взаємодії, їхню еволюцію та вплив на сучасну економіку. Це має важливе значення як для науки, оскільки сприяє розвитку теоретичних основ бухгалтерського обліку, так і для практики – допомагає адаптувати облікові системи до нових викликів фінансового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виникнення та історичного розвитку обліку досліджується в працях багатьох науковців. Значну увагу цій науковій проблематиці приділяли такі дослідники, як Бутинець Ф. Ф., Даньків Й. Я., Жук В., Замлинський В., Дяченко О., Коваль Н. О., Ткачук Л. М., Леонович І., Костюченко В., Пушкар М., Садовська І., Стахів І., Стасюк О., Хомин П., Ярмолук О. Ф., Дмитренко О. М., Вітер С. А. Але питання становлення та розвитку облікових практик у контексті грошово-кредитних відносин потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є всебічний аналіз процесу становлення та розвитку облікових практик у контексті еволюції грошово-кредитних відносин, а також виявлення ключових факторів, що вплинули на їх трансформацію. Для досягнення цієї мети були

поставлені наступні завдання: дослідити історичні етапи виникнення та розвитку облікових систем та їх зв'язок із грошово-кредитними відносинами; визначити вплив розвитку банківської справи, торгівлі та економічних інституцій античності та середньовіччя на формування нових облікових методів, зокрема подвійного запису; проаналізувати зміни в облікових практиках у період промислової революції та їхню адаптацію до нових фінансово-економічних умов; оцінити роль міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСФЗ, GAAP) у процесі глобалізації фінансових ринків та забезпеченні уніфікації облікових підходів; дослідити сучасні тенденції цифровізації облікових процесів, включаючи впровадження автоматизованих систем обліку, електронних платіжних платформ та блокчейн-технологій; визначити перспективи подальшого розвитку облікових практик у контексті постійних змін у грошово-кредитних відносинах та фінансових ринках.

Виконання поставлених завдань дозволить глибше зрозуміти взаємозв'язок між еволюцією облікових практик та розвитком грошово-кредитних відносин, а також окреслити ключові напрямки вдосконалення сучасних систем бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система обліку є фундаментальним елементом економічної діяльності суспільства, забезпечуючи об'єктивну інформацію для прийняття управлінських рішень, фінансового контролю та планування. Грошово-кредитні відносини, у свою чергу, виступають ключовим механізмом функціонування фінансових систем, забезпечуючи обіг грошей і регулювання економічної активності. Взаємозв'язок між обліковими практиками та грошово-кредитними відносинами має глибоке історичне коріння та суттєво вплинув на розвиток економічних систем [4, с. 98-100].

Перші облікові практики з'явилися ще в стародавніх цивілізаціях — Месопотамії, Єгипті, Китаї та Індії — як відповідь на потребу фіксації інформації про ресурси та торговельні операції. Застосування примітивних

методів обліку, таких як глиняні таблички з клинописом, дозволяло зберігати записи про запаси зерна, худоби та інші економічні ресурси. Наприклад, у Месопотамії були знайдені таблички з записами про боргові зобов'язання, відсоткові ставки та строки повернення кредитів. У Стародавньому Єгипті використовувалися облікові книги для фіксації зборів податків та розподілу зерна зі сховищ, що стало одним із перших прикладів централізованого обліку. Виникнення кредитних відносин створило необхідність удосконалення облікових систем для забезпечення прозорості фінансових транзакцій [2, с. 23-25].

У стародавній Греції та Римі облік набув більш складних форм із розвитком банківської справи. З'явилися фінансові інституції, які вели облік депозитів, кредитів та інших фінансових операцій. У середньовічній Європі облік набув ще більшої ваги через розквіт торгівлі та банківської діяльності. Важливою подією стало виникнення подвійного запису в італійських торгових містах, який уперше був систематизований Лукою Пачолі в його знаменитій праці *Summa de arithmetica*. Подвійний запис став основою сучасного бухгалтерського обліку, заклавши принципи балансу між дебетом і кредитом [1; 8].

Промислова революція XVIII-XIX століть змінила економічні відносини, викликавши зростання обсягів виробництва та ускладнення фінансових потоків. Це зумовило необхідність створення точніших облікових систем для відображення складних операцій, включаючи облік інвестицій, кредитів, амортизації та інших фінансових інструментів. З'явилися спеціалізовані бухгалтерські підрозділи на підприємствах, а також перші професійні організації бухгалтерів, які встановлювали стандарти для ведення обліку.

У XX столітті з розвитком глобалізації виникла потреба в уніфікації облікових практик. Були створені міжнародні стандарти, зокрема Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та Загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку (GAAP), які забезпечили узгодженість та прозорість фінансової звітності у глобальному масштабі. Ці стандарти дозволили

компаніям ефективно співпрацювати на міжнародних ринках та забезпечили інвесторів достовірною інформацією про фінансовий стан підприємств [3, с. 30-32; 10, с. 46-49].

Роль міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в процесі глобалізації фінансових ринків є ключовою. МСФЗ та GAAP забезпечують єдині правила обліку для компаній з різних країн, що спрощує порівняння фінансових результатів, підвищує прозорість та сприяє залученню іноземних інвестицій. Завдяки уніфікації облікових підходів інвестори можуть легше аналізувати фінансові показники підприємств, незалежно від їхньої географічної приналежності. Це сприяє інтеграції світових фінансових ринків та зменшує ризики, пов'язані з недостовірною фінансовою звітністю.

Крім того, міжнародні стандарти сприяють підвищенню якості аудиту та фінансового контролю, забезпечуючи дотримання єдиних вимог до складання звітності. У результаті компанії, що дотримуються МСФЗ або GAAP, можуть отримати доступ до ширшого кола фінансових ресурсів, зменшуючи витрати на залучення капіталу. Це, в свою чергу, стимулює розвиток економіки та сприяє зміцненню довіри між учасниками фінансового ринку.

З кінця ХХ століття облікові практики зазнали значних змін завдяки впровадженню інформаційних технологій. Автоматизація облікових процесів дозволила значно знизити ризик помилок та підвищити ефективність фінансового обліку. Електронні платіжні системи, програми для ведення бухгалтерського обліку та інновації, такі як блокчейн, забезпечили нові рівні прозорості та безпеки. Блокчейн-технології дозволяють створювати незмінні облікові записи, що робить фінансові операції більш захищеними та відкритими для аудиту.

Наприклад, компанії, які використовують блокчейн для управління фінансовими транзакціями, можуть забезпечити миттєвий доступ до даних для аудиторів та регуляторів, знижуючи ризики шахрайства. Іншим прикладом є впровадження ERP-систем (Enterprise Resource Planning), таких як SAP або Oracle Financials, які інтегрують фінансові процеси підприємства в єдину

систему, забезпечуючи більш ефективне управління ресурсами. Також поширеними стали хмарні бухгалтерські сервіси (наприклад, QuickBooks, Xero), які дозволяють компаніям зберігати дані в безпечному онлайн-середовищі з доступом у режимі реального часу. Це спрощує співпрацю між бухгалтерами, аудиторами та керівництвом компанії, покращуючи процеси прийняття рішень. Інновації, такі як штучний інтелект (AI) та машинне навчання, починають активно впроваджуватися у сферу обліку, автоматизуючи рутинні завдання, такі як обробка рахунків-фактур або аналіз фінансових ризиків. Ці технологічні досягнення суттєво трансформували облікові процеси, зробивши їх більш прозорими, безпечними та ефективними, що відповідає вимогам сучасного бізнес-середовища [5, с. 36-40; 9, с. 137-172].

Як відомо, сучасне середовище характеризується швидкими змінами в грошово-кредитних відносинах та фінансових ринках, що вимагає від облікових практик постійної адаптації та інновацій. Ключовими напрямками, які можуть визначити перспективи їх подальшого розвитку є [6, с. 100-108; 7, с. 121-122]:

1. Цифрова трансформація та автоматизація – широке впровадження інформаційних систем, хмарних рішень, штучного інтелекту та блокчейн-технологій дозволяє значно підвищити ефективність обліку, знизити ризики помилок та забезпечити оперативність обробки даних; роботизація облікових операцій дозволить бухгалтерам зосередитися на стратегічному аналізі та консультативній діяльності, що підвищує якість управлінських рішень.

2. Розширення функцій обліку та інтеграція з фінансовим аналізом – облікові системи стають невід'ємною частиною систем управління фінансовими ризиками та стратегічного планування підприємств. Це сприяє більш глибокому аналізу фінансових потоків і кращому прогнозуванню. Розвиток аналітичних інструментів дозволить використовувати облік не лише для історичної звітності, а й для прогнозування тенденцій та прийняття оперативних рішень.

3. Адаптація до нових регуляторних вимог та стандартів - усунення розбіжностей між національними та міжнародними стандартами обліку

сприятиме створенню більш прозорої та зрозумілої системи звітності, що відповідає вимогам глобалізованої економіки. Зміни у фінансовому законодавстві, пов'язані із запровадженням нових методик оцінки ризиків та фінансової стабільності, змушують бухгалтерів оперативно адаптувати свої підходи та методи звітності.

4. Підвищення ролі даних та аналітики – завдяки цифровим технологіям підприємства мають доступ до величезної кількості даних. Використання сучасних методів обробки та аналізу даних дозволить отримувати більш точні прогнозування та робити ефективні управлінські висновки; впровадження спеціалізованих аналітичних платформ сприятиме кращій візуалізації даних та підтримці стратегічного планування.

5. Етичні та соціальні аспекти – сьогодні зростає значення екологічних, соціальних та управлінських (ESG) критеріїв, що вимагають від бухгалтерів додаткової уваги до нефінансової звітності; забезпечення високого рівня прозорості та відповідності етичним нормам сприятиме підвищенню довіри як інвесторів, так і регуляторів.

Подальший розвиток облікових практик невід'ємно пов'язаний із інтеграцією сучасних технологій, удосконаленням аналітичних можливостей та адаптацією до нових глобальних стандартів. Ці зміни сприятимуть більш оперативному та точному прийняттю рішень, що, у свою чергу, забезпечить стійкість підприємств у мінливому фінансовому середовищі.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Становлення та розвиток облікових практик у системі грошово-кредитних відносин відображає еволюцію економічних систем і потреб суспільства. Від простих записів на глиняних табличках до інтегрованих цифрових систем — облік постійно вдосконалювався у відповідь на зростаючу складність фінансових відносин. Сучасні облікові практики, інтегровані з грошово-кредитними механізмами, є важливим інструментом для ефективного управління економічними процесами.

Подальші дослідження у сфері облікових практик можуть зосереджуватися на вивченні впливу новітніх технологій, таких як штучний інтелект, великі дані (Big Data) та блокчейн, на трансформацію бухгалтерського обліку. Важливим напрямом є аналіз етичних аспектів використання автоматизованих систем обліку, забезпечення кібербезпеки фінансових даних та розробка інноваційних підходів до інтеграції облікових процесів у глобальну економіку.

Також перспективним є дослідження впливу екологічних та соціальних факторів на розвиток облікових стандартів, зокрема впровадження концепції сталого розвитку в систему бухгалтерського обліку. Це дозволить компаніям більш ефективно відображати нефінансові аспекти своєї діяльності та сприяти формуванню прозорого бізнес-середовища.

У майбутньому актуальними залишатимуться дослідження з гармонізації міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема щодо інтеграції МСФЗ та GAAP, для забезпечення ще більшої прозорості та узгодженості фінансової інформації на глобальному рівні.

Ці напрями досліджень сприятимуть подальшому розвитку облікових практик, забезпечуючи відповідність сучасним викликам та потребам глобалізованої економіки.

Література

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік: роздуми вченого. Житомир: ПП «Рута». 2001. 100 с.
2. Даньків Й. Я. Щодо історії виникнення і авторства подвійного запису на рахунках бухгалтерського обліку. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства: Зб. матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф.* К.: КНЕУ. 2021. С. 24-27.
3. Жук В., Замлинський В., Дяченко О. Роль бухгалтерського обліку у становленні економічної науки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2023. № 3. С. 29-33.

4. Коваль Н. О., Ткачук Л. М. Історія розвитку фінансового мислення та обліку в розрізі сучасних непередбачених коливань економічного життя. *Development Service Industry Management*. 2024. № 4. С. 97-101.
5. Леонович І., Костюченко В. Розвиток бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні. *Universum*. 2024. № 9. С. 34-43.
6. Пушкар М. Управлінський облік – складова загальної облікової системи інформації. *Вісник Економіки*. 2024. № 1. С. 94-110.
7. Садовська І. Управлінський облік у взаємозв'язку з іншими видами обліку: практичні реалії і наукова думка. *Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* ВНУ імені Лесі Українки. Луцьк. 2024. С. 120-122.
8. Стахів І., Стасюк О. Історія формування бухгалтерського обліку в рамках нормативної теорії. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44.
9. Хомин П. Бухгалтерський облік в Україні: проблеми теорії й практики. Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі: колективна монографія /за ред. д.е.н., проф. С.М. Співака. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А. 2024. 318 с. С. 134-178.
10. Ярмолюк О. Ф., Дмитренко О. М., Вітер С. А. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. *Облік і фінанси*. № 1 (91). 2021. С. 45-51.

References

1. Butynets', F.F. (2001), *Bukhhalters'kyj oblik: rozdumy vchenoho* [Accounting: reflections of a scientist], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
2. Dan'kiv, J.Ya. (2021), “On the history of the emergence and authorship of double entry in accounting accounts”, *Oblik, analiz, audyt ta opodatkuвання: suchasna paradyhma v umovakh informatsijnoho suspil'stva: Zb. mater. VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Accounting, analysis, audit and taxation: a modern paradigm in the conditions of the information society: Collection of materials of the VII International Scientific and Practical Conference], KNEU, Kyiv, Ukraine, pp. 24-27.

3. Zhuk, V. Zamlyns'kyj, V. and Diachenko, O. (2023), “The role of accounting in the formation of economic science”, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3, pp. 29-33.
4. Koval', N.O. and Tkachuk, L.M. (2024), “History of the development of financial thinking and accounting in the context of modern unforeseen fluctuations of economic life”, *Development Service Industry Management*, vol. 4, pp. 97-101.
5. Leonovych, I. and Kostiuchenko, V. (2024), “Development of accounting and taxation in Ukraine”, *Universum*, vol. 9, pp. 34-43.
6. Pushkar, M. (2024), “Management accounting - a component of the general accounting information system”, *Visnyk Ekonomiky*, vol. 1, pp. 94-110.
7. Sadovs'ka, I. (2024), “Management accounting in its relationship with other types of accounting: practical realities and scientific opinion”, *Suchasni tendentsii rozvytku obliku, analizu, kontroliu, audytu ta opodatkuvannia: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Modern trends in the development of accounting, analysis, control, audit and taxation: materials of the International Scientific and Practical Conference]*, VNU imeni Lesi Ukrainky, Luts'k, Ukraine, pp. 120-122.
8. Stakhiv, I. and Stasiuk, O. (2022), “History of the formation of accounting within the framework of normative theory”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 44.
9. Khomyn, P. (2024), “Accounting in Ukraine: problems of theory and practice”, *Rozvytok sotsial'no-ekonomichnykh system v heoekonomichnomu prostori [Development of socio-economic systems in geoeconomic space]*, FOP Palianytsia V.A., Ternopil', Ukraine, pp. 134-178.
10. Yarmoliuk, O.F. Dmytrenko, O.M. and Viter, S.A. (2021), “Trends and patterns of accounting development in Ukraine taking into account foreign experience”, *Oblik i finansy*, vol. 1 (91), pp. 45-51.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2025 р.